

мови; упровадження на уроках української мови системи вправ і завдань, яка спонукала б учнів до комунікативної діяльності з урахуванням ситуації спілкування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що успішність процесу формування у молодших школярів культури спілкування залежить від означених вище дидактичних умов, при цьому він не повинен обмежуватись епізодичністю, а потребує вдосконалення та розвитку протягом вивчення всього курсу української мови в школі.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
3. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – К. : Вікар, 2003. – 223 с.
4. Чмут Т. К. Культура спілкування: навч. посіб. / Т. К. Чмут. – Хмельницький : ХІРУП, 1999. – 358 с.

УДК: 373.31:37.03:373.461

Мочан Т.М.,

к. пед. н., доцент,

Гангур Я.І.,

студентка, спеціальність

«Початкова освіта»,

ОС «Бакалавр»

Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

У зв'язку з реформуванням початкової школи, впровадженням інноваційних технологій в освітній процес, актуальною постає проблема всебічного розвитку молодших школярів. Сучасна школа покликана виробляти

в молодшого школяра звичку активно брати участь у вирішенні важливих питань, вміння формувати, висловлювати і відстоювати свою думку, поважати думку інших людей, розвивати критичне мислення. Тепер перед вчителем початкових класів стоїть головне завдання не «донести», «пояснити», «показати» учням, а організувати спільний пошук розв'язання завдання, яке постало перед ними. Удосконалення навчально-виховного процесу вимагають від учителя не пасивного засвоєння учнями знань, а активного формування їх мислення, зокрема критичного.

У наукових працях А. Байрамова, О. Белкіна-Ковальчука, Дж. Браус, Д. Вуда, І. Горохова, Р. Джонсона, Р. Енніса, А. Липкіної, В. Мисан, О. Пометун, Н. Поспелова, Л. Рибак, Л. Терлецької, С. Терно, О. Тягло та ін. активно досліджується питання розвитку критичного мислення.

Сучасний ринок праці вимагає вміння вдосконалюватися, самонавчатися, саморозвиватися впродовж всього життя, ставити завдання та шукати шляхи їх досягати. Вище зазначене спонукує до вироблення вмінь та навиків мислити гнучко, динамічно і самостійно. Ці завдання актуальні на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення.

Розвиток критичного мислення учнів початкової школи проходить у процесі природної пізнавально-мисленнєвої діяльності, комунікації учнів молодшого шкільного віку.

У наукових доробках А. Байрамова, А. Липкіної, Л. Рибак, В. Сінельнікова розкриті основні ознаки критичного мислення особистості, зокрема:

- незалежність мислення, відносна самостійність поглядів, що виявляється у прагненні самостійно осмислювати інформацію; відсутність страху перед відстоюванням власної точки зору; активна участь в обговоренні питань, які виникають під час уроку;

- уміння відстоювати власну думку, а не змінювати її під тиском інших людей, що виявляється у майстерності помічати помилкові судження інших учнів; прагнення до розуміння причин (мотивів) тих чи інших тверджень, вимог, висновків;

- критичне ставлення до себе, виявлення власних помилок та адекватне ставленні до них, що виявляється в умінні оцінювати свої реальні знання, якість вирішення навчальних завдань; адекватне сприймання критичних суджень учителя, однокласників щодо виявлених помилок та недоліків;

- пошукова спрямованість мислення, прагнення до вдосконалення та знаходження найбільш оптимальних шляхів вирішення поставлених завдань [1, с. 10-11].

Дослідниця О. Белкіна-Ковальчук визначає критичне мислення як «здатність людини (природну або сформовану) до самостійної оцінки явищ оточуючої дійсності, інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей, уміння бачити їхні позитивні і негативні сторони, а також прагнення до кращого, більш оптимального розв'язання проблем, завдань, до перегляду існуючих догм, стереотипів, традицій» [1, с. 17].

Схожу ідею формулює С. Терно, розгадуючи критичне мислення як

«здатність ставити нові запитання, випрацьовувати різноманітні аргументи, приймати незалежні та продумані рішення» [3, с. 9].

Поділяємо думку О. Пометун щодо розуміння критичного мислення, як комплексу мисленневих операцій, що характеризується здатністю людини: аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи, робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [2]. Для розвитку критичного мислення важливим є знаходження істини, правди, реального шляху розв'язання проблеми. Отже, критичне мислення слід розглядати як сукупність мисленнєвої діяльності, що дає можливість особистості визначити істинність чи хибність суджень, обґрунтувати власні погляди, відстоювати власну точку зору та аналізувати її достовірність.

Традиційна система навчання учнів початкової школи передбачає, що учень повинен засвоїти матеріал і після цього все робити згідно з вивченими правилами, то відповідно до технології критичного мислення не існує чітко визначених правил на всі випадки життя. Якщо людина мислить, приймає рішення і виконує їх, вона може помилятися. Помилка стає лише одним з варіантів навчання. Тому технологія розвитку критичного мислення повністю співзвучна з інноваційним навчанням.

В освітньому середовищі Нової української школи ставляться нові пріоритети у визначенні цілей навчання. Цінною є не лише сама істина, але й сам процес її пізнання, пошуку, спроби, помилки – тобто все, що розвиває творчу думку школяра.

Активне залучення учнів до процесу критичного мислення можливий при створенні вчителя у класі певних умов. Зокрема:

- виокремити час та забезпечити можливості для застосування критичного мислення;
- дати право учням вільно розмірковувати;
- сприймати різноманітні ідеї та думки;
- висловити віру в здатність кожного учня породжувати критичні судження.

На думку науковців, для розвитку критичного мислення необхідно створювати проблемні ситуації у процесі навчання, пропонувати нетривіальні проблемні задачі, знайомити учнів із принципами, стратегіями та процедурами критичного мислення, регулярно створювати ситуації вибору (проблемні методи), організувати діалог у процесі розв'язування проблемних задач (інтерактивні форми навчання), передбачати письмове викладення розмірковувань учнів з подальшою рефлексією, надавати право на помилку та моделювати ситуації виправлення помилок [4].

Науковець С. Терно визначає такі чинники розвитку критичного мислення в учнів, як: «створювати проблемні ситуації у процесі навчання; пропонувати нетривіальні проблемні задачі; ознайомлювати учнів із принципами та стратегіями критичного мислення; регулярно створювати ситуації вибору; організувати діалог у процесі вирішення проблемних задач (інтерактивні форми навчання); передбачати письмове викладення розмірковувань учнів з

подальшою рефлексією; надавати право на помилку та моделювати ситуації виправлення помилок» [2, с. 15]. На думку автора, дотримання зазначеного «сприятиме усвідомленості, самостійності, рефлексивності, обґрунтованості, контрольованості та самоорганізованості, тобто розвиватиме критичне мислення учнів» [4, с. 38].

Отже, створення сприятливих умов для розвитку і навчання учнів, які здатні критично мислити, бути ініціативними, спрямовувати свою діяльність на пошук сучасних ідей, істин, тверджень можливе за умови реалізації нових підходів навчання відповідно до ідей Концепції нової української школи. Це, в свою чергу, не можливо без вчителя початкової школи, який є основоположником, фундатором розвитку критичного мислення дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Белкіна-Ковальчук О.В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання / О. В. Белкіна-Ковальчук ; Волинський держ. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк, 2006. – 21 с.
2. Пометун О. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / автори-укладачі : О. І. Пометун, І. М. Сущенко. – К., 2017. – 96 с.
3. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії / С. О. Терно : [посібник для вчителя]. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – 70 с.
4. Терно С. Світ критичного мислення: образ та мімікрія / С. Терно // Історія в сучасній школі. – 2012. – № 7–8. – С.27–39.

УДК 373.3.016:502

Піддубна Я. Ю.

Спеціальність 013 Початкова освіта,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

МЕТОДИКА РОБОТИ З КОЛЕКЦІЯМИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Перед сучасною початковою школою стоїть завдання не лише домогтися, щоб діти засвоїли сукупність знань, а й могли вільно оперувати ними, застосовувати для вирішення навчальних та життєвих проблем і розширювати та поглиблювати свій пізнавальний досвід. Тому формування нових підходів до навчання і виховання молодших школярів має величезне значення.

Природознавча освіта займає одну з провідних позицій у концепції Нової

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>